

הלכות ברכת הפרות סימן רי

ביאורים ומוספים

(משנ"ב שם)

ועין במגן אברהם דמצדד דמצטרף (16).

(16) וכן כתב למעשה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' עז) שמצטרף, אף שצריך לברך שוב ברכה ראשונה, שאין טעם שהיסח הדעת יגרום שלא יצטרפו האכילות, וכמו שהאוכל בזית איסור באופן זה בודאי מתחייב, וכן כתב הכף החיים (ס"ק י) שמצטרף. והערור השלחן (ס"ב) כתב, שכיון שהתבאר בהלכות נטילת ידיים שהאוכל פחות מכזית פת א"צ נטילת ידיים. א"כ דינו תלוי בזה, שאם נטל ידיו מצטרפים החצאים זה לזה, שודאי היתה כוונתו מתחילה לאכול כזית, ואם לא נטל ידיו, אין מצטרפים זה לזה, שאם אתה אומר שיצטרפו, א"כ אם יאכל הרבה פעמים בכל פעם פחות מכזית נמצא שאכל בלא נטילת ידיים.

ואם אכל כחצי זית והקיא וחזר ואכל כחצי זית אחר, כתב בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' כז), והביאו הכף החיים (ס"ק יא), שאין זה מצטרף לברכה אחרונה, מפני שלא נהנה במעיו בשיעור כזית, וכן מבואר בפמ"ג (א"א ס"ק א).

ואף אם אכל כשיעור ברכה אחרונה, ולאחר שאכל הקיא, כתב הקצו"ש (סי' נא סט"ו) שאינו מברך ברכה אחרונה, שלא גרע מנתעבל המזון שבמעיו. וכן כתב הכף החיים (סי' רח ס"ק ג) בשם הברכי יוסף (ס"ק א) והשע"ת (שם בתחלת הסימן) ועוד פוסקים. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כא), וצ"ע שכן כתב גם המנחת חינוך (מצוה שיש אות ב) שמי שאכל והקיא אפילו כמה פעמים במשך היום אינו חייב בברכת המזון, לפי שלא נהנה הנאת מעיו, והוא כנתעבל. וכן נטה האמרי בינה (סי' טו). מאידך, בשו"ת קול אליהו (סי' ט) כתב שכיון שמן הסתם לא הקיא את כל מה שאכל תשאר חלק ממנו במעיו צריך לברך עליו ברכה אחרונה. וכן היתה דעת החזו"א (מעשה איש ח"ג עמ' קכא), וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' ריא) שאם עדיין אינו רעב כנראה שלא הקיא הכל ועדיין יש למזון השפעה עליו, ויברך ברכת המזון, ובר"כ נשאר קצת מהאכילה לאחר ההקאה. אך אם נראה שלא נשאר כלום, א"צ לברך.

(משנ"ב ס"ק ב)

ושעור רביעית וכו', עין לקמן בסימן רעא סעיף קטן סח במשנה ברוך ויבאר הלכה שם, וילקמן בסימן תפו במשנה ברוך (17).

(17) לענין שיעור רביעית, התבאר לקמן (סי' רעא שם) שהוא כביצה ומחצה עם הקליפה.

ולענין שיעור כזית, כתב לקמן (סי' תפו ס"ק א) שנחלקו הראשונים אם הוא כחצי ביצה בינתית עם קליפתה או כשליש ביצה, ועל כן לענין ברכת המזון [ושאר ברכה אחרונה], ששיעורה בכזית מדרבנן, ספק ברכות להקל ולא יברך עד שידע שאכל כחצי ביצה, ולכתחילה נכון להיזהר שלא יכניס עצמו לספק ברכות ויאכל כחצי ביצה, או יאכל פחות הרבה מכשליש ביצה [ולענין פת, נכון לכתחילה שיאכל כביצה, משום הברכה שברך מתחילה על נטילת ידיים]. ושיעור פחות הרבה משליש, ביאר הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פל"ה אות יד) שדי ב-15 סמ"ק. והחזו"א כתב (קנטרס השיעורים או"ח סי' לט ס"ק יז) שהשיעור הוא או כחצי ביצה בלא קליפתה, או כשליש ביצה בקליפתה, וסיים שאפשר לסמוך על הדעה האחרונה. [ובספר שיעורין של תורה (סי' יא) כתב שהחזו"א כנראה חזר בו ממה שנראה מדבריו בעירובין (סי' לו ס"ק ז), שדעתו נטתה כהדעה הראשונה], וכן כתב הגר"ח נאה

המשך במילואים עמוד 50

(משנ"ב שם)

והגן"א הקפים שם בבאורו דהלכה פדעה זו השגחה (14).

(14) וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' צ) שמעיקר הדין עד כדי אכילת פרס מצטרף לברכה אחרונה. ולענין שתיית מים, צידד החזו"א (שם עמ' פח, דינים והנהגות פ"ז אות ד) שאם שוהה בשתייתם יותר מכדי שתיית רביעית שלא יברך אחריהם, מאחר שמשמעות הגמרא (ברכות מד, ב) שברכה אחרונה על מים אינה חיוב גמור אלא כעין רשות, מוטב שלא להיכנס לספק, ולא לברך אלא כששתה בכדי שתיית רביעית, וכן דעת הגר"ש איערבך (ביצחק יקרא סי' קצ ס"ק ט).

(משנ"ב שם)

יש מחלקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה (15).

(15) ולענין מעשה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' מב אות יג) שמנהג רבותינו היה לברך בורא נפשות על שתיית קפה ותה, ואפילו אם שתו אותם בהרבה זמן, כיון שהדרך לשתות זאת מעט מעט, כמבואר בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' כז) שצריך לברך אף כשתה רביעית ביותר מכדי אכילת פרס, וכן הביא בדעת תורה (סי' רד ס"ז) בשם בעל השואל ומשיב ובעל המנחת חינוך. ובערוך לנר (כריתות יג, א) מבואר שמברכים אם שתיית הקפה היתה בכדי אכילת פרס, וכן הובא בשו"ת מהר"ם שיק (סי' פה) שהחתם סופר נהג לברך ברכה אחרונה על קפה. וכן כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' מא) שכן נהגים הגר"ש וואזנר והגר"ש אלישיב. וכן נהג הגר"ש איערבך (שש"כ פנ"ד הע' צו, הליכות שלמה פסח פט"ז הע' 28) לברך ברכה אחרונה על משקה חם ששתה בתוך כדי אכילת פרס, וצ"ע שכן נהגו הגר"ח מבריסק והגר"א מלצר [וכן נהגו אף החזו"א והגר"י קניבסקי בכל המשקים, כמובא בהע' הקודמת], אך לאחרים הורה שלכתחילה ראוי לנהוג כמשנה ברורה, ואף לעצמו השתדל לעשות כעצת המשנ"ב לשתות כשיעור מהמשקה לאחר שהצטנן קצת.

ולפי זה, הורה הגר"ש וואזנר (שערי הברכה פ"ד הע' יב, מב), שה"ה לגבי גלידה וכדו', שדרך העולם לאוכלה בזמן יותר ארוך משאר סוגי המאכלים. וא"כ לדעת האומרים שאפשר לברך ברכה אחרונה על משקה חם אף כששותה ביותר מכדי אכילת פרס, משום שכן דרך שתייתו, הוא הדין שבמאכל או במשקה קפואים או קרים ביותר, שאי אפשר לשתותם או לאוכלם אלא באיטיות, אפשר לברך עליהם ברכה אחרונה אף שהם נאכלים ביותר מכדי אכילת פרס. והוסיף, שאף שאפשר לחלק מסברא בין משקה חם שא"א לשתותו במהירות והוי גם סכנה, לבין מאכל קר שיש אפשרות לאוכלו במהירות, מ"מ כיון שקשה לאוכלו במהירות מסתבר שזה דומה לנידון זה. ולכן המנהג לברך ברכה אחרונה על קרחון קפוא אף שאי אפשר לאוכלו בתוך כדי אכילת פרס, מחמת שכן דרך אכילתו.

ואם שותה את הקפה לאחר שהצטנן כתב הדעת תורה (שם) בשם בעל המנחת חינוך שבטלה דעתו אצל כל אדם ואינו יכול לברך על זה ברכה אחרונה, וכן מבואר בברכי יוסף (סי' רד ס"ק ו), וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד תשובה כז) שמטעם זה אין אפשרות לברך ברכה אחרונה על קפה [והוסיף, שאם שותה אותו בבית אחת כשהוא רותח, ג"כ בטלה דעתו, ואינו יכול לברך, והוסיף שם שה"ה במשקה חריף], ובשו"ת שבט הלוי (שם) כתב שתמוה לומר כן, שהרי ראוי לשתייה ונהנים מזה, וכן מוכח מעצת המשנ"ב להמתין שיצטנן קצת, שמברכים באופן זה ברכה אחרונה.

באר הגולה

קכב

הלכות ברית הפרות סימן רי

ב תוספות שם
והרא"ש והרשב"א
ורבנו יונה להשוות
הירושלמי
עם
הסמלח שלט

(ב) פחות (ג) [נ] מרביעית בין מיני בין משאר משקים, (ג) מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין (ד) ולאחריו אינו מברך כלל. כו"ש מסתפקים לומר שכל דבר שהוא (ג) בכריתו, כגון (ה) גרגר של ענב או של רמון, (ו) שמברכין לאחריו אף-על-פי שאין בו פזית; לכה נכון לזהר שלא לאכל בריה פחות מפזית: הגה ולא מקרי בריה אלא אם אכלו (ז) כמות שהוא, (ח) אכל אם לקח (ז) [ז] (ט) הגרעין ממנו לא מקרי בריה (הר"י פ' כיצד

שערי תשובה

דלפי האמת לא אכל פזית: [נ] מרביעית. עבה"ט. ולענין שעור רביעית של תורה צנ בספר בית-אפרים על טרפות בקנטרס התשובות שיש חילוק בין שעור רביעית דאורייתא לסיכא שאין החיוב רק מדרבנן, וזה תלוי בספק שעור אגודל אם מודדין במקום הרחב או במקום הצר, ולפי מ"ש התוס' במקלות יש עוד ספק אם לשער בשעור קשר אגודל, ע"ש: [ז] הגרעין. עבה"ט. ועין בדברי-אפרים מ"ש על דברי הגמ"א, ועין בפ"מ י"ד סוף שער

לכרך אחריו, ואם אח"כ חזר ונתפח שפיר מברכין עליו לאחריו, וכן הפלך סי' קכב וז"ל: (ג) מרביעית. הש"י פתב דין-שנך במדינתנו אינו בכלל זה, דאפלו לא שמה רביעית מברך ברכה אחרונה, דאוליין בטר שעור שתייה לרב בגי'אדם, אכל המ"א בסימן קצ"ס ד פתב דאפלו בדין-שנך צריך רביעית דלא חלקו בין שמה למשקה, ע"ש וכ"כ הרב בעל בית-יצחק סימן נז ודחה שם דברי הש"י, ע"ש וכן פסק בס' אליה רבה. שעור רביעית הנינו ליציה ומחצה: תמלא כלי מין ותמלא לתוכו ביצה ומחצה ומה שיצא מפנה הוא רביעית; ודוקא ביין, שנגדש ע"ג הפלי ואינו יוצא כ"כ, אכל במים יוצא יותר, לכן יצא כמ"ש סי' תנו, ע"ש ואכל בס' אליה רבה מביא בשם מהר"ל ושל"ה דימלא אפלו במים, ע"ש, ובשל"ה פתב דהוא כמעט מלא ב' קלפות מביצת תרנגולת, וכל הדברים משערין בביצים בתוניהם, מ"א: (ג) ברייתו. משמע בחלין דף קיט דקטנית א' מקרי בריה אע"פ שהרבה גדלים בשרכיט א'. דג קטן מקרי בריה, חות-יאר סי' קס: (ד) הגרעין. ואם אכל מה שבתוך הגרעין מקרי בריה דהרי אכל מה שאיני לאכל ממנו, ואפלו אכל הגרעין לא מקרי בריה בדרך שאין דרך לאכלו כגון זית, אכל בפזנים ורמונים

משנה ברורה

סח במשנה ברורה ובאר הגולה שם, ולקמן בסימן תפו במשנה ברורה⁽¹⁾ (ובאר הגולה: (ג) מברך תחלה. ואפלו על כל-שהוא, בין מדבר-אכל בין ממשקה, דאסור להנות מן העולם הזה בלא ברכה: (ד) ולאחריו וכו'. דבפת (י) הלא פתיב "ואכלת ושבעת וברכת" וגו', ואין אכילה בכל התורה פחותה מפזית, ובשאר דברים כשתקנו חז"ל ברכה אחרונה צעין זה תקנו; ובמשקין נמי, (יח) מדאשכחן בעלמא לענין (יט) שתית משקין אסורין דחייבו ברכיעית⁽¹⁸⁾, הלא נמי כשתקנו ברכה אחרונה במשקה, בשעור זה תקנו: (ה) גרגר של ענב⁽¹⁹⁾. והוא הדין יאגד"ע⁽²⁰⁾ אחת (כ) או קטנית אחת⁽²¹⁾ [א"ר ור"א]: (ו) שמברכין לאחריו⁽²²⁾. מפני חשיבותה⁽²³⁾, ואם נתרסקה (כא) קדם אכילה לא מקרי בריה [ע"ת]: (ז) כמות שהוא. דהינו עם הגרעין, (כז) ואפלו אם הגרעין אינו ראוי לאכל כלל, פיון שעל-כל-פנים בלע כלו: (ח) אכל אם לקח וכו'. וכל-שכן אם נתפח מעט מהפרי גופא⁽²⁴⁾. ואם נפל ממנו קצת על-ידי בשול כמו שרגילות הוא להתפרפר, גם-כן נראה (כג) שעל-ידי-זה נתבשל ממנו שם בריה: (ט) הגרעין. ולא מבעיא אם הגרעינין ראוי גם-כן לאכלן, בודאי על-ידי חסרון נתבשל שם בריה מהפרי, (כד) ואפלו אם היו מהמינין שאין ראוי לאכל אותן כלל, גם-כן נתבשל הפרי מתורת בריה

שער הצינ

רביעית משערין כדרך שתית בגי'אדם, שאינו שותהו בכת-אחת כי אם בשתי פעמים, שהוא מדת דרך-ארץ, כדלעיל בסימן קע סעיף ח, ע"ש. ומה דאיתא ברמב"ם פרק יד מהלכות מאכלות אסורות: שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתית רביעית, מצטרפין לקשעור וכו', מירי בכהאי גוונא שלא הפסיק יותר משעור זה; ומה שכתב עוד "ואם לאו אין מצטרפין" הנינו שהפסיק יותר משעור זה מעט. ובה נחא מה שהקשה שם בלחם-משנה, וכד תעין הוא תרץ גם-כן מצין זה, ומה שכתבנו בפנים "הפסיק מעט", הנינו ששהה מעט יותר משאר בגי'אדם ששוהין באמצע השתיה. ועין בגושמ-אדם כלל נ אות ד, והנראה לעניות דעתי פתבתי: (י) הממבר לקמן בסימן תריב סתם בדיעה זו בתחלה, ועל דעה שניה פתב בשם יש-אומרים, משמע דהכי סבירא לה: (יג) עין בבאר היטב סימן רד סעיף ז ובשערי-תשובה שם: (יד) דלדעה שניה השעור דוקא אם נשתה מתחלה עד סוף יותר מדי אכילת פרס: (טו) דלדעתו כל זמן שלא נשתה יותר מדי אכילת פרס חייב בברכה אחרונה, וכדי לצאת גם דעת הממבר דסתם בסימן תריב בדיעה הראשונה, לכן טוב לעשות כן: (טז) דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דברים: (יז) ואף דמן התורה כדי שביצה בעינן, מכל מקום כשתקנו חז"ל אסמכו אלשנא דקרא דתיב "ואכלת", ואכילה דכל התורה הוא לא פחות מפזית: (יח) דספי-משנה בפרק ג מהלכות ברכות: (יט) כגון של ערלה וכלא-הפרס וכהאי גוונא: (כ) והוא הדין דג קטן הוי בריה [אחרונים]: (כא) והוא הדין אם חלקו מקדם לשמים ואכלו⁽²⁵⁾ [ח"א]: (כב) דאף דלדעת הרבנו יונה יש לומר דלא הוי בריה פיון שאין דרכו לאכל, פיון דלדעת התוספות והרא"ש והטור ותרשב"א והר"י פלס סבירא להו דהכי הוי בריה, בותיהו נקטין [מאמר מרובין] ואף דהתקנו-אברהם באר דדברי הרמ"א יכול לומר דאיתא אלכא דכלי עלמא, והוא מירי דוקא בפזנים ורמונים, מכל מקום לדינא בודאי הדין עם הפאמר-מרובין, וכמו שהסביר דבריו, ובפרט דבר-החמדות ובבאר הגמ"א איתא בפרוש דדעת הרמ"א הוא בדיעה הרשב"א, ע"ש: (כג) דהרי פתב התקנו-אברהם דהוה הוא רק להרא"ש דסבירא לה דעל-ידי דבר שאין דרך לאכל לא נתבשל שם בריה, ואספן להרמ"א שפסק דלא כהרא"ש, וכמו שכתב הגמ"א, יש להקל, בפרט שידוע שדעת הר"י והרמב"ם שלא לחלק בין בריה לשאינו בריה, והוא מלתא דדברי סופרים, אין להחמיר, ועין באלה רבה, והנראה לעניות דעתי פתבתי: (כד) דבר-החמדות והגר"א. ואף שלדברי התקנו-אברהם שפרש דהרמ"א איתא גם-כן בדרך הרא"ש ממילא אין ראה לדין זה, מכל מקום פשוט דיש להקל בזה, דיש לצרף דעת הר"י והרמב"ם דמקלין בעקר דין זה, וגם הרבנו יונה בודאי מקל בזה, כמו שכתב התקנו-אברהם:

תרגום: 1 קפה. 2 תה. 3 אקמיות.

הלכות ברכת הפרות סימן רי

מברכין וכו' בשם רשב"א. ^ג ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה (י) של זין אם מברכין אותה (יא) על פזית, ^ד לכן טוב לזהר שלא לשנות (יב) (אלא) פחות מפזית, או (ס) רביעית: ^ב (יג) הטועם את (ו) התבשיל ^ה אינו צריך לברך (ז) (יד) *עד רביעית, (טו) ונאפלו אם הוא בולעו. ויש אומרים ישאם הוא בולעו (טז) טעון (ח) ברכה, ולא פטרו את הטועם אלא (יז) כשחזור (ט) [ט] ופולט, (יח) ואז אפלו על הרכה אינו צריך ברכה: הגה (יט) וספק ברכות (י) להקל:

ג. חספות קשה כו
וביקום עט ד' הרא"ש
בפרק ז' דברכות
ה. שם יד
ו. משמעות הר"ף
ז. נמקדים פרק א'
מהלכות
ז. חספות בשם רבנו
הנאמר ושאר פוסקים

באר היטב

דרך לאכל הנרעין, עמ"א: (ס) רביעית. לעיל סי' קצ פתבנו במלא לגמיו סגי בכוס גדול או אפלו פחות מזה אם שתה רב הכוס, ט"ז: (ו) התבשיל. לידע אם צריך מלח או תבלין, רש"י, עמ"א ועין סי' תקסז: (י) עד רביעית. ואפלו לטעם הרבה קדרות שרי, ומיהו אם פננתו לאכל מעט אסור לעשות הרבה פעמים דה"ל אכילה מעליה, מ"א, ועין בתשובת חות"י איר סי' קס ויבד"א דה"ל: (ח) ברכה. אפלו בכל-שהוא: (ט) ופולט. דלא מקרי הנאה אלא בתוך מצו, וא"כ ה"ה ללועס ופולט, מ"א. וצ"ע באותן שנותנין עשב שקורין טובא"ק או טיטור"ץ לתוך השפופרת ומדליקין אותו ושואבין את העשן לתוך פיהם וחוזרין ופולטין אותו, צ"ע אי דמי לטועם ופולט שא"צ ברכה או דלמא דומה לריח שצריך לברך, ק"ו פאן שגם הגוף נהנה סי' קא דעל טובא"ק ששואבין בחטם א"צ לברך על הריח: (י) להקל. מ"א פתבנו דאין כאן ספק, דאם בולע מברך אפלו מעט, ע"ש, ועין עטרת-תנינים:

משנה ברורה

על-ד"י זה. ואם נמצא בתוך הנרעין גופא דבר שראוי לאכל, ואכל מה שבתוך הנרעין ונזקק קלפתו הקשה (בעין פלוג"מ י"א שולנו), דעת המגן-אברהם ואלהיה רבה (כס) דזה גס-פן הרי בכלל בריה, אחרי שעל-פל-פנים אכל מה שראוי לאכל ממנו: (י) של זין. והוא הדין (ס) שאר משקין: (יא) על פזית. דהוא (ס) שליש רביעית²⁵, דאפשר דלענין משקה גס-פן משערין כמו באכילה בביצה: (יב) אלא פחות וכו'.²⁶ וידיעבד אם שתה פזית ואין לו רביעית, טוב לזהר שלא ישתה (כס) עד רב רביעית, וכל-שכן שלא ישתה (כט) כשעור ביצה, שהוא שני חלקי רביעית, דיש אומרים דעל שעורים אלו יש לברך ברכה אחרונה. ועין לעיל סימן קצ סעיף-קטן יד מה שכתבנו שם²⁷: ^ב (יג) הטועם וכו'. דאף-על-גב דאסור להנות מן העולם הנה בלא ברכה אפלו כל-שהוא, בין באכילה בין בשתייה, הניו כשמתכוין לאכל ולשתות, (ל) אבל הכא שאין פננתו אלא לטעם לידע אם צריך מלח או תבלין, אין צריך ברכה לא לפניה ולא לאחריה; ואפלו אם הוא אוכל קצת מהמאכל אחר הבשול [שאין ביכולתו לתקן אז המאכל] ורק לידע אם הוא טוב, גס-פן מצדדים האליה רבה והפרי-מגדים דגם זהו בכלל טעימה²⁸, אחרי שאין פננתו לשם אכילה: (יד) עד רביעית. ועד (ל) בכלל, אבל יתר מרביעית, כיון שהוא הנאה יתרה חשיב כמו שמתבאר לאכילה. ועין במגן-אברהם שכתב דעד רביעית דשרי, הניו אפלו לטעם מהרבה קדרות, ומיהו, אם פננתו לאכל מעט אסור לעשות הרבה פעמים, דהניו לה מעליה. ולענין טעימה איהו דבר-אכל לידע אם הוא טוב, (לז) מצדדים האחרונים דשעורו הוא רק עד פזית. ודע, דאף שבשלחן-ערוך כתב "אין צריך לברך", ממילא אסור לברך, דהניו לה ברכה לבטלה [אחרונים]: (טו) ונאפלו אם הוא בולעו. ואם הוא פולט, (לג) מותר אפלו ביותר מרביעית בלי ברכה²⁹ גם לדעה זו: (טז) טעון ברכה. אפלו בכל-שהוא, כיון שיש לו הנאה מצו, (יז) כשחזור ופולט. דבזה התירו כשפננתו רק לטעימה בעלמא, כיון שאין לו רק הנאה החוץ מהתבשיל ששטעם (לד) או מהאכל שלעס. ואותן שנותנין עשב שקורין טובא"ק לתוך השפופרת ומדליקין אותו ושואבין העשן בפיהם, נסתפק המגן-אברהם בזה אי הניו כטועם ופולט, (לה) והאחרונים החליטו בפשיטות שאין לברך על עשון השאב"ק הנה"ש³⁰: (יח) ואז אפלו וכו'. ועל-פן הלועס לתינוק, כיון שאינו בולע, אפלו להרבה אין צריך ברכה: (יט) וספק ברכות

שער הציון

(כס) להרשב"א דנקטין קותה נגד הרבנו יונה, וכל-שכן להרא"ש, ועין בפרי-מגדים ויבד"א פריים. ודע דבמאמר-מרחבי מפקק מ"א בזה, ומכל מקום אחר שפמה אחרונים העתיקו במגן-אברהם קשה להקל בזה. ודע עוד, דמה שכתב בבאר היטב "ואפלו אם אכל הנרעין", כבר השיגו במאמר-מרחבי דאין זה המסקנא לדניא: (ס) אחרונים: (כ) אחרונים. ואף דיש להסתפק עוד דלמא פזית הוא בשליש ביצה, אולי לא מתקנין פלי האי: (כז) ט"ז, ועין לעיל בסימן קצ במשנה ברורה סעיף-קטן יד, ולבטחלה בודאי יש להחמיר בברכו: (כט) מגן-אברהם: (ל) ואם פננתו לטעימה וגם להנות מנה, יש לעין ולקאורה ראיה מלעיל סימן רד סעיף ח דצריך לברך, אבל באמת הסם שאני, דאפלו אינו מתכוין להנאה כלל צריך לברך, וממז"אנם משמע דצריך לברך: (לז) הרא"ש, ולקמן סימן תקסז, וכן כתב בספר נהר-שלום, עין שם: (לז) עלת-תמיד ואלהיה רבה: (לג) פן כתבו פמה אחרונים וכן כתב הגר"א כבאורו [דלא כדמשמע מאיזה אחרונים דלדעה ראשונה בזה מרביעית גם בפולט אסור], ולשנא דאפלו אינו מדקדק לפי זה, ויכר העיר בזה העלת-תמיד: (לז) מגן-אברהם: (לה) עין בשערי-תשובה ומגן-גבורים:

תרגום: 1 טב. 2 מקטרת. 3 מין טב. 4 שזיפים.

הלכות ברכת הפרות סימן רי

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

על כניית. דהוא שלישי רביעית⁽²⁵⁾.

(25) ומי שבלאו הכי מברך 'על המחיה' על מזונות שאכל, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' רח ס"ק פב) שיכול להוסיף 'על הגפן' בברכת מעין שלש אפילו אם שתה יין בשיעור כזית בלבד.

[משנ"ב ס"ק יב]

אֶלָּא פְּחוּת וְכוּ' (26) וכו', וְעֵין לְעֵיל סִימָן קַצַּ סְעִיף-קָטָן יד מה שכתבנו שם⁽²⁷⁾.

(26) ובשתיית הכוס של הבדלה, כתב לקמן (סי' רצו ס"ק ו) שאף שאין חיוב לשותות מהיין כשיעור רביעית ודי בשתיית שיעור מלא לוגמיו, מ"מ נוהגים שהמבדיל שותה את כל הכוס, ונראה שהטעם כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה, כי אם ישתה רק מלא לוגמיו נכנס לספק ברכה אחרונה. וראה מה שכתבנו שם.

(27) שם כתב שמסקנת כל האחרונים שכל שלא שתה רביעית שלימה בין ביין בין בשאר משקים אינו רשאי לברך ברכה אחרונה, ושלא כהט"ז שכתב שהעיקר להלכה שאם שתה כמלא לוגמיו חייב לברך ברכה אחרונה, ולדעתו רק לכתחילה ישתה רביעית כדי לצאת לכל הדעות.

עוד כתב המשנ"ב שם, שאף ביין שרף שדעתו של אדם מתיישבת בו בפחות מרביעית, לא יברך ברכה אחרונה, משום שלא חילקו חכמים בשיעורים, ושלא כט"ז (כאן).

[משנ"ב ס"ק יג]

וְאֶפְלוּ אִם הוּא אוֹכֵל קָצֵת מִהַמָּאֲכָל אַחֵר הַבָּשׂוּל וְכוּ', וְרַק לִידַע

אם הוא טוב וכו', וזהו בכלל טעיקה⁽²⁸⁾.

(28) והטועם את התבשיל בערב שבת משום 'טועמיה חיים וכו', כתב הכף החיים (ס"ק כג) שחייב לברך, שהרי ודאי מתכוון לאכול וכיון שמתכוון לאכול הריהו חייב לברך אפילו על כלשהו.

[משנ"ב ס"ק יד]

וְאִם הוּא פּוֹלֵט, מִתֵּר אֶפְלוּ בִּיּוֹתֵר מִרְבִּיעִית בְּלִי בְּרָכָה⁽²⁹⁾.

(29) וכיון שראוי שלא לפלוט את המאכל משום כל תשחית, כתב הכף החיים (ס"ק כב וכו') שהטועם קודם גמר הבישול לידע אם צריך תיקון, יהרהר הברכה בלבו. ואם טועם לאחר הבישול לידע אם טוב הוא, יש לו לכוון לשם אכילה ולברך עליו.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְהַאֲחֻזִּים הַחֲלִיטוּ בְּפִשְׁטוֹת שְׂאִין לְבָרֵךְ עַל עֲשׂוֹן הַטָּאב"ק הַזֶּה⁽³⁰⁾.

(30) הטעם שאין מברכים בעישון הטאב"ק ברכת הריח אף על פי שיש בו ריחות טובים, ביאר הערוך השלחן (סי' רטז ס"ד) שעיקר דבר זה לא נעשה בשביל ריחו הטוב, ואדרבה ריחו חזק ומר עד שיש שאינם יכולים לסבול כלל הריח, ולכן גם אם מערב בו ריח טוב, אין כוונתו בשביל הריח הטוב, אלא לסלק את הריח החזק ומר של הטאב"ק, והרי זה דומה לבשמים של בית הכסא, שכתב השו"ע לקמן (סי' ריז ס"ב) שאין מברכים עליהם [וראה מה שכתבנו שם ס"ק לא].

מילואים הלכות ברכת הפרות סימן רמ רי

המשך מעמוד 242

רגיל. ובמצה שמצוי בה נפירות למעלה, צריך להוריד זאת מהחשבון, אפילו כשהחללים שלמים עדיין ולא התנפצו.

[משנ"ב שם]

ולענין שתיית רביעית¹⁰.

(12) וקחו, שלג וברד, כתב הערוך השלחן (סי' רב ס"ט) שדינם כמאכל ולא כמשקה, ועל כן צריך לברך עליהם ברכה אחרונה כשאוכל מהם שיעור כזית. וכן מבואר בשע"צ לעיל (סי' קנח ס"ק טו) שדינם כמאכל [וראה משנ"ב שם ס"ק יד לענין משקים שנקשרו ונימוחו, ומה שכתבנו שם]. וכן כתב הגר"י קניבסקי (מקור הברכה עמ' קי) שלענין ברכה אחרונה דינו של קרחון [קריטוב] כאוכל ולא כמשקה, אע"פ שכשנותן אותו לפיו הוא נימוח, כיון שדינם כפי מצבו בשעת נתינתו לפיו. והוסיף, שאם יש בחלק הקרוש מעט לחלחית שלא נקשרה והוא טופח על מנת להטפוח, אותו מעט נחשב משקה ומה שנקשר נחשב אוכל [ולכאורה ה"ה כשמוצץ הקרחון להוציא מימיו ואין אוכל ונוגס בו, וזכינו מה שכתב הבן איש חי (שנה א פר' מסעי אות ח) לענין מציצת פרי, שאם מוצצו ע"י לעיסה נחשב אוכל, אך אם אווזו בידו ומוצצו בלא לעיסה נחשב כשתייה, וראה קובץ תשובות ח"ג סי' לג]. וכן דעת הגר"ש איזנברג (ותן ברכה, תשובות לסי' קעד) שאינו נחשב כמשקה לגבי שיעור ברכה אחרונה [וראה הלכות שלמה תשרי פ"ה ה' 15]. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד תשובה יח ופ"ב תשובה יב) ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' קיד אות ז וח"ו סי' סד) כתבו שכיון שהוא נעשה ממים מתוקים שקפאו דינו כמשקה, ורק גלידה שנעשת מביצים או חלב נחשבת כמאכל [אלא שכתב האור לציון שאף בגלידה זו הנחשבת כמאכל אין לברך ברכה אחרונה אלא אם אכלה בתוך שיעור שתיית רביעית, כמבואר בשו"ת קול אליהו (סי' ז) שבמאכל שאין לו עיסה אותו נחשבת האכילה דרך שתייה ומשערים את השהייה בכדי שתיית רביעית].

ולגבי מאכלים שנמסים ונמחים בפה [כגון גלידה ויוגורט], הוכיח הגר"ח"פ שיינברג (חדושי בתרא סי' רח ס"ק כב) מהמשנ"ב (בסי' רח שם) שהם נחשבים כמאכל ולא כמשקה, שהרי על דברי השו"ע שם (סי' שמברכים 'בורא מיני מזונות' על תבשיל העשוי ממין דגן אם הוא עבה באופן שהוא ראוי לאכילה וללעיסה ואינו רך וראוי לשתייה, כתב שם שאין צריך שיהיה ראוי דוקא ללעוס, אלא די בכך שאינו רך באופן שהוא ראוי רק לשתייה [אכן למעשה דעת הגר"ח"פ שיינברג (שם סי' רח ס"ק ד) שראוי להחמיר בדבר ולברך 'בורא נפשות' על מאכל אחר]. וכן כתב הגר"י קניבסקי (שם) שמקחת רכה שאינה צלולה עד שנשפכת כמשקה, נחשבת כאוכל, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קי) שכל שאין שותים אותו אלא צריך מציצה נחשב מאכל, ועל כן אף אם נמס בפה הרי הוא נחשב כמאכל. וכן הורה הגר"ש איזנברג (הלכות שלמה שם) ששמנת ויוגורט ולבן וגלידה הנאכלים בכף, דינם כמאכל ושיעורם בכזית, והדבר תלוי באופן אכילתם, האם נאכלים כמו מאכל או כמו משקה. וכן דעת הגר"ש וואזנר (מבית לוי חט"ז עמ' עא) והגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קצג וריא) שאם אוכל את הגלידה כשהיא מוצקה וקשה, הרי היא כמאכל אף שהיא נמסה בפה בעת האכילה, ושיעורה בכזית [והוסיף הגר"נ קרליץ שמסתבר שהיינו אף כשמתקן שתימס בפיו ורק אח"כ בולעה]. וכן לגבי לֶבָן, אם אוכלים אותו כשהוא סמיך, וכפי שהוא נעשה במפעל, דינו כמאכל, אבל אם מערבים אותו עד שנעשה נוזל, דינו כמשקה אף אם הוא נאכל בכפית, ושיעורו ברביעית. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שעורי ברכות מא, ב, עמ' תג-תנד) שכל שאינו לועס אלא רק מוצץ או ממיס בפה, כגלידה וסוכריה, נחשב כשתייה [ויין פוטר אותו, שהרי פוטר משקים]. וביאר (אשרי האיש פליה אות טו) שכל שאינו נזקק להשתמש בלשון כדי להכניס לבית הבליעה נחשב משקה ולא אוכל

רבינו ח"א עמ' צ, מבית לוי חט"ז עמ' נד ס"ק ח) והגר"י מבריסק (הגדת מבית לוי, עמ' קצג). והערוך השלחן (סי' רב ס"ח) כתב שהוא שלש או ארבע דקות. ובשו"ת אגרות משה (או"ח חט"ז סי' מא) כתב שמסתבר כשיטת המרחשת (ח"א סי' יד אות ו) שהשיעור הוא שלש דקות בערך, ולכן יש להחמיר לאכול כזית פת בפחות משלש דקות כדי שיוכל לברך ברכת המזון. ודעת הגר"ח"פ שיינברג (חדושי בתרא סי' רז ס"ק ד), שעד שש דקות יכול לברך. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד תשובה יז) כתב, שלכתחילה יש לאכול את הכזית בתוך ארבע דקות כדי להתחייב בברכה אחרונה, ובדיעבד אם אכלו בתוך שש דקות מברך ברכה אחרונה וזכינו זה כתב הגר"ח נאה (שיעורי תורה סי' ג סט"ז וס"ק לה, עמ' רח), אלא שכתב שהיינו כשאכל שיעור של 17.3 גרם [שי"א שהוא שיעור כזית] בארבע דקות, שבזה אף אם השלים עד 25.6 גרם בתוך שש דקות יכול לברך, ושוב הוסיף, שבאופן זה יש מקום לברך אף אם אכל שיעור זה בשמונה דקות. [ובדעת הגר"ש איזנברג ראה שש"כ פני"ד ס"ל והע' קל, והלכות שלמה פסח פ"ט דה"ל אות פח].

[משנ"ב שם]

דָּהָא עַל-כָּל-פְּנִים "וְשִׁבְעָה" קָרִינָן בִּיהִי¹⁰.

(10) אמנם לענין פת שעשויה מתערובת של קמח מחמשת מיני דגן עם קמח קטניות, ואין בדגן שיעור של כזית בכדי אכילת פרס, אך למעשה אכל מהפת כדי שביעה, כתב בבית הלל לעיל (סי' רח ס"ט ד"ה אינו) שבשערי תשובה מבואר שאם אכל כדי שביעה צריך לברך ברכת המזון [ואולי משום שחשש לגבי דאורייתא לשיטות שטעם כעיקר דאורייתא]. אמנם מדברי השו"ע והגר"א משמע שכל שלא אכל כזית בכדי אכילת פרס אינו מברך ברכת המזון [אכן שם השביעה אינה מחמת הדגן בלבד].

ולמעשה בספק זה, דעת הגר"ש איזנברג (נשמת אברהם ס"ק א) שספק ברכת להקל ולא יברך ברכת המזון. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' עו) כתב שאף שבברכת המזון במקום ספק צריך לברך משום שהוא ספק דאורייתא, מ"מ בענייננו אין צורך, מפני שמסתבר יותר כצד שאינו צריך לברך, שהרי צריך 'אכילה' וביותר מכדי אכילת פרס נחשב שלא אכל. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' כב, ח"י סי' מד ס"ק ג) כתב שכיון שסתם אכילה היא אפילו במשהו, ורק שהתורה הקפידה על אכילה חשובה שהיא כזית, א"כ כ"ש שכאשר הוא שבע זה עדיף מסתם אכילה.

[משנ"ב שם]

כְּזִית מְמַנֵּה כְּמוֹת שֶׁהוּא אֵינוֹ מְכַרְךָ, דִּלְפִי הָאֵמֶת לֹא אָכַל כְּזִית¹¹.

(11) אמנם בשע"צ לקמן (סי' תפו ס"ק ז) כתב שפת ספוגית משערים אותה לפי מה שהיא (הערת שונה הלכות דין ח), וכן כתב החזו"א (עוקצין סי' ג ס"ק ז). אולם הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' פט) שחללים ונקבים הנראים לעין לא נמדדים, וכן כתב הגר"י קניבסקי (ספר איפת צדק ענף יח). והוסיף שמאחר שאין אנו יודעים בדיוק מהו נקב גדול הצריך מיעור ומה הם נקבים קטנים שמשערים אותם כמות שהם, צריך להחמיר עד שיצא הספק מליבו. וכן דעת הגר"ש איזנברג (הלכות שלמה, תשרי פ"ה דה"ל אות ט) שהחללים הקטנים מצטרפים לשיעור, אך את האוירים הגדולים צריך למעך קדם המדידה. ובכך מתיישבת סתירת המשנ"ב. וכן חילק הגר"ש אלישיב (אשרי האיש פליה ס"ק יח-ט). והוסיף הגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' רי) שסופגניה שמיד לאחר הטיגון לא ניכרים בה חללים [מחמת אבקת האפיה] וכשמצטננת ומתייבשת נעשים בה חללים גדולים, כיון שכך היא הדרך הרי"ז נחשב שצורתה כך. אבל בפת רגילה בדי"כ א"צ למעך כלום, ואפילו חלה שהיא נפוחה יותר מלחם, מ"מ כל שזוהי צורת הפת משערים אותה כמות שהיא, אלא אם כן יש בה חלל שאינו

מילואים

הלכות פְּרָכַת הַפְּרוֹת סִימָן רט וי

המשך מעמוד קודם

(13) משמע שאם היה שותה רביעית מהשכר היה יכול לברך 'בורא נפשות' לפוטרו, אמנם בשעה"צ לעיל (סי' רח ס"ק ע) הסתפק בזה, כיון שלדעה שאפילו כוית יין חייב ב'מעין שלש', הרי נפטרים שאר המשקים ע"י היין, וא"כ אינו יכול לברך עליהם, ונשאר בצ"ע.

[וראה שר"ע הרב סי' קנח ס"ח].

[שעה"צ ס"ק ד]

אָבֵל חָצִי רְבִיעִית יֵין וְחָצִי רְבִיעִית שֶׁכֶּר וְשֶׁלֹּא לְעֵינֵי אִם מִצְטָרְפִי לְבוֹרָא נִפְשוֹת רְבוּת' (13).

הלכות פְּרָכַת הַפְּרוֹת סִימָן רי

המשך מעמוד קב

אחרונה א"צ לחשוש לחומרת האומרים שנתקטנו הביצים, ואפשר לסמוך לכתחילה על השיעור הקטן, שזהו השיעור המקובל, וכפי שכתב בקובץ תשובות (ח"ב סי' ל) ששיעור הגרי"ח נאה הוא הנהוג והמקובל. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ס אות א וד) שידוע בפוסקים שהטור והשו"ע סתמו בכמה מקומות שלא התקטנו השיעורים, ועל כן אף שלגבי דברים שחזרם מדאורייתא או מחמירים לכתחילה כשיעור הגדול, מ"מ לענין ברכה אחרונה אפשר לברך גם אם אכל כחצי ביצה מרוחת, ובדרך חומרא יש מקום להחמיר לברך על כשני שליש ביצה [דהיינו על השיעור הכפול של שליש ביצה, אך לא על השיעור הכפול של חצי ביצה]. וראה גם בקובץ שיעורים (ח"ב סי' מו) שהוכיח מתשובות הגאונים (ליק, סי' צה) שלא כדעת האומרים שנשתנו הביצים.

ואופן מדידת השיעורים היא בסמ"ק, דהיינו במידת נפח ולא במשקל, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תנו ס"א) ובמשנ"ב (שם ס"ק ג), וכן כתב החזו"א (שם ס"ק ד וס"ח) וכן הורה הגר"ש איערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות טז) שהשיעורים שניתנו בזה לפי משקל אינם אלא הכמות שנקבעה על פי הנפח, וכדי להועיל לרבים שקשה להם למדוד את הנפח. וכן הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פליה אות טז), וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד תשובה יז) [וראה שם (ח"ג, מבוא, ענף ב) שהאריך ליישב את דברי הפוסקים (בית דוד, ברכי יוסף, קף החיים ועוד), שלכאורה משמע מדבריהם שיש לשער במשקל]. וכיון שהיא מידת נפח, משקלה משתנה לפי הדבר הנמדד, במים מספר הסמ"ק שווה למספר הגרמים שבמשקל, כלומר שמשקל של סמ"ק מים הוא גרם אחד. ולגבי שאר דברים כגון פת או מצה שיש בהם חללים ומשקלם הסגולי יותר קל ממים, השיעור משתנה, ובשו"ת אור לציון (שם) כתב שיש שאמדו ומצאו שבנפח של קופסת גפרורים המצויה כיום, שגודלה 33 סמ"ק, יש ודאי שיעור כוית, ולפי זה אם רואה שהמאכל הוא בנפח כזה, יברך עליו ברכה אחרונה [וראה מה שהבאנו לקמן סי' תפז ס"ק א לענין השיעור שיש למדוד לכוית מצה].

ולענין מי שאכל פת בשיעור כוית הרגיל בזמנינו, שהוא לכל היותר כשליש ביצה של זמנינו [ואפילו פחות מזה], כתב הגר"י קניבסקי (שיעורין של תורה, שיעורי המצוות אות כד) שצריך להוסיף לאכול עד שיהא כשיעור הג"ל [שני שליש ביצה של זמנינו] כדי שלא ישאר ללא ברכת הזמן, וכמו שביאר בקהלות יעקב (פסחים סי' מג, ובשיעורין של תורה סי' יא, ובמכתב בסוף ספר הלכות חג בחג על פסח) שלענין להחמיר צריך לחשב שיעור כוית כשליש ביצה, ואפילו פחות מזה, כל שהוא כוית בינוני של זמנינו, משום שכן סבר הגר"ח מוולח'ין (שער חמנים אות קסה ובה"ע) שם ששיעור כוית הוא כגודל זית בינוני של זמנינו, וכן היתה דעת החזו"א שמעיקר הדין הלכה כדבריו [שבשונה משיעור ה"ביצה", הרי בשיעור כ"זית" ניתן לומר שלא נתקטנו הזיתים, ועיין בקהלות יעקב שם בטעם הדבר], והיקל בזה לענין מרור שהוא מדרבנן בזה"ז לחולה שקשה עליו לאכול לאכול כוית גדול, ורק

(קצות השלחן סי' נט בדה"ש ס"ק א) שלמעשה משערים את הביצה בלא הקליפה.

ולענין שיעור כוית בזמנינו, הביא לקמן (סי' תפז שם) את דברי הצ"ח, שהביצים המצויות בזמנינו נתקטנו הרבה עד למחצה מכפי שהיו בימים קדמונים שבהם שיעור חמנים, ולפי זה בכל מקום שהשיעור הוא כחצי ביצה יש לשער בביצה של זמנינו [וראה מה שהבאנו שם את הוכחת הצ"ח לכן]. וכתב (שם, ובביה"ל סי' רעא סי"ג ד"ה של רביעית) למעשה שלגבי דאורייתא יש להחמיר כשיעור הגדול, ולגבי דרבנן יש לסמוך על מנהג העולם. והחזו"א כתב (שם ס"ק ו) שנקבעה ההלכה על פי הצ"ח, גר"א, גר"א מרגליות וחת"ס, שיש להכפיל את השיעור, ונפתשה ההוראה כך, והרי זה כאילו קבעו בית דין לכל ישראל את המידה לפי ראות בית דין, ומה שנראה להם זהו האמת וזהו עיקר השיעור. אולם הוסיף החזו"א (שם ס"ק טו) שכל זה לענין להחמיר [כגון כוית מצה בפסח שכדי שיחשב כוית יש להחמיר כשיעור הגדול], אבל במקום שהשיעור הגדול הוא להקל [כגון שיעור ככותבת ביום הכפורים], בדאורייתא ראוי להיות מיראי הוראה ולהחמיר, ושכן המנהג להחמיר בשיעור אכילה ביו"כ אם זה אפשרי לפי מצב החולה.

ולענין חישוב השיעורים במידות זמנינו, כתב בשיעורין של תורה (מהוד"ק סי' י אות י, כא, כד) שלפי הצ"ח וכן הוראת החזו"א למעשה, יש לחשב את הרביעית שהיא 150 סמ"ק בערך [בגימטריא כוס הגר"ן]. דהיינו כשלוש ביצים של זמנינו. ושיעור הביצה יש לחשב לפי שתי ביצים של זמנינו, ושיעור כוית [שהוא שליש ביצה לפי הכרעת החזו"א להקל כרמב"ם] יש לחשב לפי שני שליש ביצה של זמנינו עם קליפתה, ולפי זה שיעור הכוית הוא 33.3 סמ"ק. ולדעת המשנ"ב שיש להחמיר שכוית הוא חצי ביצה, שיעור הכוית הוא 50 סמ"ק [וראה שם חישוב השיעור לענין כוית מצה].

מאידך, דעת הגר"ח נאה (שיעורי מקדח עמ' קפא, שיעורי ציון עמ' טט) על פי מה שמדד שיעור האצבע, שרביעית היא 86.4 סמ"ק [בגימטריא כוס], ושיעור ביצה שהיא שני שליש מרביעית, הוא 57.6 סמ"ק, ושיעור כוית לדעת השו"ע שהוא כחצי ביצה הוא 28.8 סמ"ק, ולדעת הרמב"ם שהוא שליש ביצה הוא 19.2 סמ"ק.

והגר"ש איערבך הורה (הליכות שלמה, פסח פ"ט ודה"ל אות טז-יז, ואת הברכה עמ' 221) שיעיקר ההוראה היא כמו השיעור הקטן, ששיעור הגר"ח נאה, וא"כ למשנ"ב שהחמיר לגבי ברכה אחרונה כשיטות שכוית הוא כחצי ביצה בקליפתה, היינו כ-28.8 סמ"ק. וכן היה המנהג בירושלים מקדמת דנא, ואף שלכתחילה ראוי לאדם בריא להשתדל להחמיר במידות השיעורים לשני הצדדים עד שיצא הספק מלבו, מ"מ מי שקשה לו להרבות באכילה מבוך לכתחילה ברכה אחרונה על אכילת השיעור הקטן [וראה מה שכתבנו בשמו להלן בסוף ההע'], וכן הורה למעשה כפי השיעור הקטן. וכן הורה הגר"ש אלישיב (ואת הברכה שם, אשרי האיש פלי"ז ס"ק ד), שלענין ברכה

